

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора наук з фізичного виховання та спорту, професора
МОСКАЛЕНКО Наталії Василівни

на дисертаційне дослідження **СОЛОВЙОВА Валерія Федоровича**
«Теоретичні та методичні засади педагогічної підготовки майбутніх учителів
фізичного виховання»,

подане на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук
зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

1. Актуальність теми виконаної роботи

Інтеграція вітчизняної освіти в європейський освітній простір актуалізує потребу в компетентних педагогічних працівниках, зокрема вчителях фізичної культури, які, передусім, мають забезпечувати активне довготривале життя та професійну конкурентоспроможність прийдешніх поколінь шляхом організації здоров'язбережувального середовища в закладах загальної середньої освіти, прилучати молодь до здорового способу життя, формувати ціннісне ставлення до власного здоров'я, неперервного фізичного та психічного розвитку. Відповідно, випускники закладів вищої освіти фізкультурного та педагогічного профілю мають не лише володіти фундаментальними науковими знаннями, внутрішньою культурою, а й належним рівнем педагогічної компетентності, що визначається здатностями творчо вирішувати дидактичні, виховні та методичні завдання всебічного розвитку молоді, застосовувати сучасні організаційні форми, новітні методи і технології роботи зі школярами, креативно організовувати спортивно-масові заходи, прищеплювати учням прагнення до занять фізичною культурою та спортом, самостійно проєктувати і продукувати нові сучасні технології у фізичному вихованні.

Для вдосконалення фізкультурно-педагогічної освіти необхідно підвищити якість професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури, важливе місце в якій займають психологічні та педагогічні дисципліни. Саме від якості їх опанування здобувачами залежить умотивованість випускників ЗВО фізкультурного профілю до педагогічної діяльності, прагнення постійно самовдосконалюватися. Отже, тема дисертаційного дослідження В. Ф. Соловйова актуальна, своєчасна і потребує ґрунтовного вивчення.

На думку автора, провідним інноваційним елементом нині є феномен випереджувальної педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичної культури. Випереджувальна освіта, як ідея підготовки фахівця, що відповідає сучасним вимогам і вимогам на найближчу перспективу, потребує особливої уваги з боку

теоретиків педагогіки і практиків вищої школи. Попри досить давню історію розгляду цього питання багатьма видатними науковцями, сьогодні далеко не кожен заклад освіти використовує її у своїй практиці, зважаючи на відсутність чіткої, науково обґрунтованої, доступної методики. Однак, на наш погляд, відсутність рекомендацій лише розширює сферу науково-методичного пошуку способів реалізації цієї моделі професійної підготовки, що має на меті створення інноваційної технології формування висококомпетентного випускника, який вмітиме швидко реагувати на будь-які зміни навколишнього світу, самостійно прийматиме доцільні рішення, повністю реалізуватиметься в обраній професії і, головне, прагнучиме до постійного розвитку, щоб відповідати реаліям, які стрімко змінюються.

Таке розуміння проблеми вдосконалення фізкультурно-педагогічної освіти і суперечностей, що перешкоджають цьому, підкреслюють актуальність і значимість дослідження, мета якого – теоретичне обґрунтування, вдосконалення й експериментальна перевірка системи педагогічної підготовки вчителів фізичної культури та її навчально-методичного забезпечення у ЗВО фізкультурного профілю. На доцільність дисертаційного дослідження В. Ф. Соловйова вказує те, що, незважаючи на інтерес до різних аспектів підвищення якості фізкультурно-педагогічної освіти, загалом досліджувана проблема не була предметом окремого наукового пошуку та всебічного висвітлення на теоретико-методологічному та методичному рівнях.

Свідченням фундаментальності й актуальності роботи є її виконання відповідно до плану науково-дослідної роботи Львівського державного університету фізичної культури імені Івана Боберського на 2016–2020 рр. за темою «Психолого-педагогічний супровід професійної підготовки фахівців з фізичного виховання у вищих навчальних закладах» (РК № 0111U001717) і Технічного завдання науково-дослідної роботи ЛДУФК на 2021–2025 рр. в межах теми «Психолого-педагогічні аспекти формування фахівця з фізичної культури і спорту».

Таким чином дисертаційне дослідження Валерія Федоровича Соловйова присвячено актуальній проблемі модернізації фізкультурно-педагогічної освіти, спрямованій на вдосконалення професійного й особистісного розвитку майбутніх висококваліфікованих педагогів.

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Аналіз дисертації В. Ф. Соловйова дає підстави стверджувати, що науковий апарат дослідження відповідає вимогам до такого рівня робіт і є достатнім для розв'язання завдань дослідницького пошуку. Їх усебічному розгляду сприяла

коректно використана система методів, зокрема теоретичних, емпіричних і статистичних, що забезпечило вірогідність отриманих результатів.

Достовірність результатів підтверджено достатньою кількістю учасників дослідження. Дослідженням на різних його етапах було охоплено 487 здобувачів вищої освіти зі спеціальності 014 «Середня освіта», предметна спеціалізація 014.11 Фізична культура (87 осіб – констатувальний етап, 50 – пілотне дослідження та 350 – основне дослідження формувального етапу). Також проводилось вивчення думок і пропозицій 30 викладачів ЗВО щодо шляхів і напрямів удосконалення педагогічної підготовки вчителів фізичної культури у ЗВО (12 осіб – констатувальний етап, 18 – формувальний етап), а також було залучено п'ять експертів – фахівців у галузі фізкультурно-педагогічної освіти з досвідом роботи понад 20 років.

Сформульовані в дисертації теоретичні та методичні положення є аргументованими, змістовними і послідовними. Їх обґрунтованість і достовірність підтверджується опрацюванням низки наукових джерел (643, з них 79 – іноземними мовами), збалансованістю поняттєво-категоріального апарату, апробацією та впровадженням результатів у практичну діяльність закладів вищої освіти України, які здійснюють фізкультурно-педагогічну освіту.

Основні положення дисертації підтверджують досягнення мети і вирішення виявлених автором суперечностей. Висновкам, які представлені в роботі, властива цілісність, логічність, достатній рівень достовірності. Розробки і рекомендації за результатами дослідження виважені, обґрунтовані та прогностичні, корисні науковцям і практикам, які піклуються про підвищення кваліфікації учителів фізичної культури. Матеріали дослідження можуть бути використані фахівцями у галузі фізичного виховання та спорту.

3. Найбільш суттєві наукові результати, що містяться в дисертації

Дисертаційна робота фокусується на розв'язанні завдань, пов'язаних із потребою модернізації фізкультурно-педагогічної освіти задля підвищення професійного й особистісного розвитку компетентних учителів фізичної культури. Ця модернізація спрямована на формування вчителів, які мають критичне мислення, вміння досягати поставлених цілей, працювати в команді, готових до постійного самовдосконалення впродовж життя. Оцінюючи головні здобутки науково-педагогічного дослідження В. Ф. Соловійова, акцентуємо на результатах, що мають наукову новизну. Автор визначив та обґрунтував специфічні принципи вищої фізкультурно-педагогічної освіти, розробив концепцію випереджувальної педагогічної підготовки вчителів фізичної культури у ЗВО фізкультурного профілю, побудував модель педагогічної підготовки вчителів фізичної культури у ЗВО фізкультурного профілю, обґрунтував організаційно-педагогічні умови ефективної

педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичної культури. Також уточнено науково-педагогічну сутність і структуру феномена «педагогічна компетентність вчителів фізичної культури», дидактичні особливості педагогічної вищої освіти фізкультурного профілю, інноваційні засади педагогічної підготовки здобувачів у ЗВО фізкультурного профілю. Конкретизовано критерії, показники і рівні сформованості педагогічної компетентності вчителів фізичної культури. Подальшого розвитку набули положення щодо можливості застосування випереджувальної педагогічної підготовки вчителів фізичної культури та педагогічні інновації в діяльності закладів вищої освіти фізкультурного профілю.

Формулювання наукової новизни є коректним; її обсяг і кваліфікаційні ознаки відповідають нормативним вимогам, що висуваються до докторських дисертацій;

Дослідження Валерія Федоровича має важливе практичне значення, яке полягає в розробленні науково-методичного забезпечення педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичної культури, створенні навчально-методичного посібника, упровадженні методики формування та розвитку педагогічної компетентності здобувачів, комплексу технологій педагогічної підготовки та рекомендацій щодо реалізації випереджувальної педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичної культури відповідно до запитів стейкхолдерів. Результати дослідження пройшли апробацію у профільних закладах вищої освіти України, про що свідчать довідки та акти впровадження.

4. Оцінка змісту дисертації та її завершеність

Структурно дисертація складається з анотацій, вступу, п'яти розділів, висновків до них, загальних висновків, списку використаних джерел і додатків. Усі частини дисертації взаємопов'язані, спрямовані на розв'язання восьми завдань дослідження. Кожен із розділів є внеском у вирішення поставленої проблеми.

У першому розділі – *«Теоретико-методологічні основи педагогічної вищої освіти фізкультурного профілю»* – дослідник розглядає загальні проблеми і тенденції розвитку сучасної педагогічної освіти. Професійна підготовка педагога у ЗВО фізкультурного профілю характеризується в контексті діяльності вчителя фізичної культури під час модернізації української освіти; визначено поняттєво-термінологічний апарат дослідження, що дає змогу стратегічно осмислювати цілі та результати ефективної професійної підготовки педагога за підсумками навчання у ЗВО; обґрунтовано науково-методологічні підходи до педагогічної підготовки і розвитку педагогічної компетентності вчителів фізичної культури; репрезентовано теоретичне підґрунтя та виявлено основні проблеми вищої педагогічної освіти в Україні; виконано ретроспективний аналіз напрямів дослідження професійної підготовки вчителів.

Комплексний аналіз підготовки педагога у ЗВО фізкультурного профілю адекватно відображає сучасні наукові положення та тенденції навчання вчителя фізичної культури у системі фізкультурно-педагогічної освіти, що дає підстави розглядати його як доречний і вдало вписаний у контекст дослідження. Проблему розглянуто на загальнонауковому, конкретно-науковому, методично-процедурному методологічних рівнях з урахуванням положень наукової теорії пізнання, феноменології, праксеології, гуманістичної парадигми освіти, низки методологічних підходів (системний, синергетичний, особистісний, діяльнісний, аксіологічний, гуманістичний, компетентнісний, інтегративний, прогностично-випереджувальний), а також ідей студентоцентризму, технологізації освіти, теорії управління освітніми системами, що свідчить про глибинність і багатовимірність наукового пошуку. Обґрунтовано значущість сучасних психолого-педагогічних знань для вдосконалення педагогічної підготовки майбутніх учителів у ЗВО фізкультурного профілю.

У другому розділі – *«Концептуальні засади вдосконалення педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання»* – обґрунтовуються концептуальні засади модернізації педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичної культури: висвітлено дидактичні особливості вищої педагогічної освіти фізкультурного профілю; визначено структуру педагогічної компетентності вчителя фізичної культури; розкрито принципи вищої педагогічної освіти фізкультурного профілю; обґрунтовано концепцію випереджувальної педагогічної підготовки вчителів у ЗВО фізкультурного профілю як теоретико-методологічну основу підвищення якості їхньої професійної підготовки відповідно до запитів замовників і споживачів освітніх послуг. На думку автора, провідним інноваційним елементом нині є феномен випереджувальної педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичної культури, зорієнтованої на близькі та віддалені перспективи їхньої професійно-педагогічної діяльності.

На основі аналізу сутності ключових понять дослідження та виокремлення функцій фізкультурно-педагогічної діяльності вчителів фізичної культури аргументовано розроблено структуру їхньої педагогічної компетентності. Заслужовують на увагу обґрунтовані В. Ф. Соловйовим специфічні принципи вищої педагогічної освіти фізкультурного профілю.

У третьому розділі – *«Теоретичне обґрунтування системи педагогічної підготовки учителів фізичного виховання в закладах вищої освіти фізкультурного профілю»* – описано проектування інноваційного процесу професійної підготовки вчителів фізичної культури, обґрунтування та створення необхідних для цього

організаційно-педагогічних умов ефективної педагогічної підготовки, а також її моделювання у ЗВО фізкультурного профілю.

Відзначимо запропоновані автором та застосовані в освітній практиці ЗВО п'ять груп організаційно-педагогічних умов: мотиваційно-цільові, перспективно-прогностичні, програмно-змістові, процесуально-технологічні, рефлексивно-коригувальні. Ретельний аналіз особливостей професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури у ЗВО фізкультурного профілю став підґрунтям для побудови нормативної та концептуальної освітніх моделей, перша з яких уможливила вивчення структури освітнього процесу на основі відображення необхідних зв'язків, відношень і взаємовпливів, а друга відображає авторське бачення випереджувальної педагогічної підготовки вчителів фізичного виховання в закладах вищої освіти фізкультурного профілю. Як свідчить аналіз тексту дисертації, апробація моделі в освітньому процесі ЗВО фізкультурного профілю довела дієвість запропонованих інновацій.

У четвертому розділі – *«Науково-методичне забезпечення педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання»* – висвітлені основні засади розробленого науково-методичного забезпечення педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичної культури, яке обіймає: оновлення змісту педагогічної підготовки здобувачів фізкультурно-педагогічної освіти, удосконалення методики розвитку педагогічної компетентності, а також впровадження сучасних педагогічних технологій у ЗВО фізкультурного профілю.

До шляхів і способів розвитку педагогічної компетентності учителів фізичної культури автор слушно відносить: посилення мотивації здобувачів; оновлення й осучаснення змісту психолого-педагогічних дисциплін; інтеграцію теоретичного та практичного навчання, самостійної та науково-дослідної діяльності; використання новітніх методів і технологій; упровадження навчально-методичних комплексів, електронних освітніх ресурсів; оптимізацію різних видів практики здобувачів у контексті майбутньої діяльності; врахування результатів неформальної, інформальної роботи й організацію цілеспрямованої науково-дослідної діяльності; допомогу в проєктуванні та реалізації індивідуальних освітніх траєкторій тощо.

У п'ятому розділі – *«Дослідно-експериментальна перевірка ефективності педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання»* – висвітлено методику проведення дослідно-експериментальної роботи з упровадження випереджувальної педагогічної підготовки здобувачів фізкультурно-педагогічної освіти, подано оцінку стану педагогічної підготовки вчителів фізичної культури у вітчизняній освіті, викладено результати перевірки рівня сформованості педагогічної компетентності майбутніх учителів фізичної культури в

експериментальному навчанні, відображено доцільність організаційно-педагогічних умов і науково-методичного забезпечення педагогічної підготовки учителів фізичної культури у ЗВО фізкультурного профілю. Доведено, що формування педагогічної компетентності вчителів фізичної культури відбуватиметься ефективно, якщо здійснюватиметься з урахуванням найближчої та віддаленої перспективи їхньої діяльності, що потребує вдосконалення системи педагогічної підготовки, розроблення теоретико-методологічних основ, концепції, виявлення інноваційних засад, специфічних принципів, обґрунтування організаційно-педагогічних умов, побудови моделі педагогічної підготовки, оновлення змісту, методичних основ і технологій педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичної культури.

В даному розділі представлено прогностичні напрями модернізації вищої фізкультурно-педагогічної освіти в Україні (на загальнодержавному та інституційному рівнях), які визначають сутність, принципи і завдання підготовки нової формації вчителів фізичної культури. Відносимо це до позитивних аспектів виконаного дослідження.

5. Значення одержаних результатів для педагогічної науки й освітньої практики

Сформульовані в дисертації концептуальні положення та висновки, що стосуються теоретико-методичного обґрунтування модернізованої системи професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури у закладах вищої освіти, науково обґрунтовані, базуються на гуманістичній, інноваційній, особистісно орієнтованій парадигмі освіти, яка спрямовує педагогічну підготовку на усвідомлення людини як вищої цінності. В основі дисертації – забезпечення випереджального характеру педагогічної підготовки майбутніх вчителів фізичної культури у закладах вищої освіти фізкультурного профілю та готовності до професійної діяльності в умовах Нової української школи. Така педагогічна підготовка майбутніх учителів фізичної культури сприятиме безперервності формування та розвитку професійної компетентності фахівців освіти, від яких залежить фізична підготовленість молодого покоління, що особливо актуально в умовах сьогодення. Таким чином, реалізуватиметься державна політика у сфері фізичної культури і спорту, розширюватимуться можливості інтеграції нашої країни в міжнародне співтовариство. Опубліковані та апробовані навчально-методичні матеріали дисертанта (посібник «Педагогіка та психологія»; методичні посібники «Методичні основи формування та розвитку педагогічної компетентності майбутніх учителів фізичного виховання», «Технології педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання»; низка практичних порадників і методичних рекомендацій) можуть бути використані науково-педагогічними працівниками ЗВО

фізкультурного та педагогічного профілю для створення й удосконалення науково-методичного забезпечення, навчально-методичних комплексів, авторських спецкурсів, електронних освітніх ресурсів, розроблення навчальних програм і силабусів, а також для укладання нормативної документації педагогічних і фізкультурних ЗВО, закладів післядипломної педагогічної освіти.

Вважаємо, що рецензована праця є вагомим внеском у розв'язання важливої науково-педагогічної проблеми, яка має загальнонаціональне соціально-економічне й освітнє значення.

6. Повнота викладу результатів у наукових працях

Основний зміст і результати дослідження знайшли відображення у 55 наукових і науково-методичних публікаціях (22 одноосібні), серед яких: 1 монографія, 2 розділи монографії, 4 посібники, 11 статей у вітчизняних наукових фахових виданнях з педагогічних наук, 9 – у закордонних періодичних виданнях, проіндексованих у базах Scopus і Web of Science, 8 статей у збірниках наукових праць, 18 матеріалів і тез конференцій, семінарів, які засвідчують апробацію одержаних результатів (із них 2 – зарубіжних), 1 енциклопедія (у співавторстві), 1 навчально-методичний комплекс.

Аналіз дисертації та наукових публікацій не виявив фактів академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації.

7. Ідентичність змісту реферату й основних положень дисертації

Структура і зміст реферату ідентичні основним положенням дисертації. Наукові положення, висновки і рекомендації, подані в рефераті, належним чином розкриті й обґрунтовані в рукописі дисертації.

8. Зауваження та дискусійні питання стосовно положень дисертації

Позитивно оцінюючи роботу, вважаємо за необхідне висловити окремі зауваження та побажання:

1. У дисертації наголошується на важливості інноваційної підготовки майбутніх учителів фізичної культури. Тому, на наш погляд, у підрозділі 1.3. та на стор. 202-203 доцільно було б зосередити увагу на методологічних підходах застосування інноваційних технологій у фізичному вихованні.

2. У дисертації відсутній цілісний аналіз зарубіжного досвіду організації процесу педагогічної підготовки учителів фізичної культури. Доцільно було б розглянути інноваційні ідеї зарубіжних науковців і практиків стосовно формування педагогічної компетентності майбутніх учителів фізичної культури та викласти опис кращих зарубіжних технологій навчання.

3. Бажано було б у переліку наукових джерел збільшити кількість сучасної літератури, особливо яка стосується вдосконалення освітнього процесу з фізичної культури в умовах реалізації концепції НУШ.

4. У дисертаційній роботі автор обґрунтовує термін «вчитель фізичного виховання», однак, ми вважаємо, що необхідно дотримуватися терміну «вчитель фізичної культури» згідно нормативних документів МОН України, в яких застосовуються дефініції освітня галузь «Фізична культура», а основною формою роботи з фізичного виховання є урок фізичної культури.

5. На стор. 106-107 авторами представлено дослідження різних аспектів професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичної культури. На наш погляд, необхідно було б окремо виділити методологічні особливості підготовки майбутніх учителів в умовах реалізації концепції НУШ.

6. Заслуговує уваги ранжування організаційно-педагогічних умов, виконане за допомогою вивчення та підсумування думок експертів (підрозділ 3.2, с. 223). Варто було розширити цей аспект дослідження і, враховуючи визначену ієрархію, з кожного блоку виокремити найбільш суттєві умови та показати їхню практичну реалізацію. Таблицю з результатами ранжування, яка розміщена в додатку В (с. 496), бажано подати в основному тексті роботи.

7. Дискусійним, на наш погляд, є питання, яке стосується змін дисциплін «Адаптивне фізичне виховання», «Оздоровчо-рекреаційні технології» із обов'язкових до вибіркового компонентів, оскільки діяльність вчителя пов'язана з організацією та проведенням занять з дітьми з особливими потребами та впровадженню різних форм фізичного виховання оздоровчо-рекреаційної спрямованості.

8. На стор. 348 необхідно було б конкретизувати, здобувачі яких закладів були включені до складу експериментальної та контрольної груп, тому що в кожному закладі освіти програми відрізняються, що впливає на результат освітньої діяльності.

9. Не логічним є послідовність опису результатів. На наш погляд, результати констатувального експерименту повинні бути представлені у другому розділі дисертації, оскільки вони були підставою для розробки авторської концепції випереджувальної педагогічної підготовки вчителів фізичної культури.

Загальний висновок

Дисертацію написано на належному науковому рівні. В. Ф. Соловійов володіє теорією проблеми і методами її пізнання. Пропозиції та рекомендації автора засвідчують сформованість у нього найвищих компетентностей у галузі

розроблення методології та впровадження результатів дослідницької роботи, що дало змогу вирішити важливу науково-педагогічну проблему.

Дисертація «Теоретичні та методичні засади педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання», подана на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук, є самостійною завершеною кваліфікаційною науковою працею, яка має високий теоретико-методологічний рівень, наукову новизну, практичну значущість для вдосконалення фізкультурно-педагогічної освіти в Україні. Вона відповідає вимогам п. 7, 8, 9 «Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 1197 від 17 листопада 2021 р. (зі змінами) та інструктивним вимогам МОН України, що висуваються до докторських дисертацій, а дисертант – Соловійов Валерій Федорович – заслуговує присудження наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Офіційний опонент:

доктор наук з фізичного виховання
та спорту, професор,
проректор з наукової діяльності
Придніпровської державної академії
фізичної культури і спорту

Наталія МОСКАЛЕНКО

Підпис Москаленко Н. засвідчую:
Начальник відділу кадрів

Наталія ДЕМ'ЯНОВА